

EN BOGSAMLER INCOGNITO

I det følgende omtaler maleren og forfatteren Leo Estvad en københavnsk boguens bogsamling og dens tilblivelse, og skildrer heri den franske kunstnerkreds, der i sin tid samlede sig om den parisiske bogkunstner François Bernouard.

BIBLIOFILERNES HAVE er et forunderligt Sted.

Der er skjulte Stier, hvor man kan vandre i Dagevis og glemme Omverdenen. I de aabne Lysninger staar mærkelige Træer med hviskende Kroner. Lianerne omslynger de læderagtige Stammer, muntre Kolibrier, der ligner Guldbordurer, flyver rundt i Solskinnet og nipper af Orchidéernes Kalke. Luften er mild, næsten som i et Drivhus.

Men der er ogsaa skyggefulde Pletter, som indbyder til Hvile, man har Lyst til at lukke Øjnene og hengive sig til Kimærerne. Drømmen om Tingene er en væsentlig Del af den æstetiske Nydelse.

For de Indviede er denne fortryllede Have altid nærværende. Med et Katalog i Haanden, foran en Bogkasse paa Quai des Grands Augustins, i et Antikvariats Halvmørke træffer Bogelskeren sin Skæbne. Nuet forvandles. Man behøver ikke engang at eje Bøgerne, blot det at kærtægne deres bløde eller faste Hud og høre Papirets Knitren er tilstrækkeligt til, at Fantasiens skyder nye Skud.

Der udstrømmer en Varme fra Bøger.

— — —

„Det begyndte i Paris, i Aarene omkring 1910“, siger en af vore kendte Bibliofiler, der har givet *Bogvennen* Lov til at undersøge Hylderne i hans Bibliotek, „jeg traf François Ber-

nouard, jeg har altid været heldig med mine Venner. Kender De Bernouard, Modigliani har tegnet ham? Han var Digter, *typographe artiste*, Forlægger, Kunstelsker, Idealist,

*François Bernouard.
Tegning af Amedeo Modigliani.*

han hørte til en Kategori af Mennesker, som nødvendigvis maa se Bøger blive til.

I Baghuset i Rue des Saints-Pères 71 mødtes en Række Digtere og Forfattere, Guillaume Apollinaire, Blaise Cendrars, Cocteau, Radiguet, André Salmon og mange andre; Remy de Gourmont boede i Forhuset. Disse Pennens unge Hedsporere drog Malerne og Tegnerne efter sig. Bernouard

valgte sine Medarbejdere med det sikreste Instinkt for Talent, den moderne franske Bog skylder ham uendelig meget. Han var den inspirerende i Selskabet, fuld af Vovemod og

*Takkekort fra Bernouard.
(Ordensbaandet er trykt med rødt.)*

Ekspementerelyst. Folk af det Sindelag er Bogen tjent med, de bringer den videre — men de høster ikke Resultaterne. Nu kan enhver se, at Dunoyer de Segonzac, Raoul Dufy, Derain og Gromaire er betydelige Kunstnere, men Bernouard saa det først, han troede paa sine Venner og gav dem Op-gaver. Men se selv!“

En Kassettes brogede Indhold vælter ud over Bordet.

Smaa tynde Versbøger, illustreret af en dristig Ungdom der gav Fanden i Salonen og de officielle Udstillinger. Uortodokse og temperamentsfulde Tryksager, som maa have faaet velopdragne Typografer til at gispe. Og Tidsskrifter, aabenhjertige Manifeste hvor Foraaret spirer, hvor man fægter

Tegning til *Shéhérazade* af *Dunoyer de Segonzac*.

og stanges, rakker ned paa hele Universet og lovpriser hinandens Genialitet.

François Bernouard aime d'amour les machines, les papiers, les encres. Aussi les livres qu'il imprime ont une âme... skriver Jean Cocteau i en Fortegnelse over Bernouards smaa Værker i Anledning af en Udstilling. Og hans Bøger har en Sjæl.

De er ikke alle lige godt trykt, hvis man skal anlægge en kritisk Mine, Farveføringen er uegal, sommetider dejser Bogstaverne, der har været Blus paa den Esse, men trods alle tekniske Skavanker peger de fremad. Det er Kunstnerne, som tilfører Bogen nyt Blod, de stoler paa Øjet, hvor Typografen er hemmet af faglig Uddannelse og Tradition.

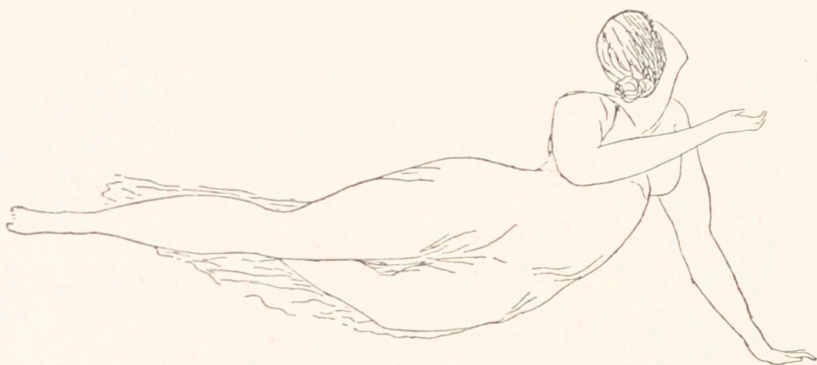
Jeg blader i et lille Hefte, nogle Digte af en Japaner der hedder Komaki Ohmia, illustreret af Foujita før han blev

mondæn. Saaledes digter Monsieur Chrysantemum, saaledes føler Ungdom fra alle Lande, naar de staar midt i Foraaret og er Medlemmer af en Bande kunstneriske Rebeller. Ingen Tegnsætning og alt det dér, bare Verslinierne, en Stump Melodi og Himlen over Paris:

SHÉHÉRAZADE

Titelblad til Shéhérazade.

Isadora Duncan. Tegning af Dunoyer de Segonzac.

*elle m'a fait la grace
de sourire*

j'ai baisé les yeux

*le ciel était couvert
mon cœur aussi*

*comme toujours
le drapeau flottait
sur le toit
du ministère*

Segonzacs Tegninger af Isadora Duncan med Tekst af Fernand Divoire er ogsaa kommet for Dagens Lys, Bogen laa gemt i Kassetten. Paa det Tidspunkt var Kunstneren 29 Aar og uberømt. I de fleste Segonzac-Monografier ser man Duncans Attituder forevigtet. Tegningerne i denne Edition originale er reproducet i Streg og trykt med en næsten farveløs Tone, i andre Værker, hvor de findes gengivet, er Stregen forstærket op.

*à mon triste cœur
des soirs
qui s'en sont allés
loin . . .
loin . . .*

台
詞

*Komaki Ohmia: Quelques poèmes.
Tegning af Foujita.*

Det lille omtrent kvadratiske Bind *Shéhérazade* fra 1910, 26 Tegninger af Ballet Russe, bærer ligeledes François Bernouards Firmamærke, en rød stiliseret Rose. Bogen har været

L'homme de troupe.
Træsnit af Marcel Gromaire.

overkommelig, Prisen staar paa Omslaget... 2 Francs 50. I Dag er den nogle Hundrede Gange sin oprindelige Pris værd.

I de Aar skete der noget i Paris, Samlere havde Chancen.

Det er interessant at sammenligne disse tidlige Croquis'er med Segonzacs senere Arbejder. Alt er i Knop, den suverænt overlegne Artist tegner endnu søgende og varsomt, men Bevægelsen er udtrykksfuld. I *Shéhérazade* er det saa øjensynligt

et Maler temperament, som ytrer sig, der er en Verve i Anslaget. Ved nøjere Eftersyn opdager man det umiskendelige Segonzacske Register, der bevæger sig fra en traadfin Streg til penselflydende, tuschmættede Partier. Desværre er Formatet lille, $16 \times 15,5$ cm, de stærkt formindskede Tegninger kommer ikke helt til deres Ret.

Hvad har det ikke krævet af Slid og Disciplin i Aarene, der fulgte, inden Kunstneren naaede frem til sin endelige Stil i Pennetegningerne og de raderede Pragtværker! Naar man opsøger franske Maleres Ungdomsarbejder, viser det sig ofte, at kun de færreste er begyndt med den manuelle Færdighed, man altid tiltror Racen. I adskillige Tilfælde er Haandelaget endda tungt i Starten, men ingen af dem har skyet Vanskelighederne. De har betalt Mesterskabets Pris.

Et Hæfte fra 1918 bærer Titlen *L'homme de troupe* og rummer ti smaa Træsnit tegnet og skaaret af Marcel Gromaire. Kunstneren er vendt hjem fra Skyttegravene med Sindet fuldt af Krigens Oplevelser. Motiverne er Flygtninge, Cantinen, Døden, Mineeksplosionen — alle de Begivenheder Frontsoldaten gennem lange og opslidende Aar daglig har haft for Øje. I disse grafiske Arbejder aner man i Kim den maleriske Form, Gromaire senere skulde dyrke med saa megen Ihærdighed.

Aujourd'hui hedder et lille Tidsskrift. Rimeligvis har dets Levetid været kort, optimistiske Kvartalsskrifter der gaar i Brechen for

musiques
poèmes
dessins
proses

dør som Regel af Tæring. Saa længe Kunstnerne er unge, har Verden kun et overbærende Smil tilovers for de skønne Bestræbelser.

Den danske Antonius, Sophus Claussen, der rejste til Paris og mistede sin Naivitet paa venstre Seinebred, opgjorde de smaa Tidsskrifters Antal til cirka 150... han sammenlignede dem med Hyacinter. Digtere har altid det forløsende Ord.

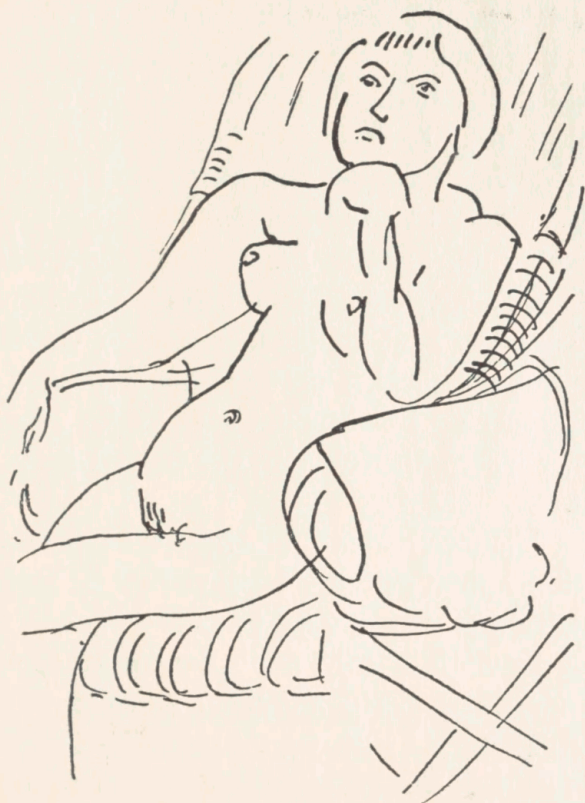
Medarbejderne ved Aujourd'hui var ikke helt ubetydelige: Matisse, Derain, Andre Lhote, Dufy, Picasso. Nu er der vist ingen, som betvivler Hyacinthernes Duft. Ak, Tilværelsen er haardkogt, og alting gentager sig med en uafvendelig Præcision.

„Hvad blev der af François Bernouard?“ spørger jeg.

Bibliotekets Ejer trækker paa Skuldrene: „En Pioners Lod er ofte Glemsel, og Paris er en stor By. Bernouard var med i Krigen og blev saaret; efter sin Hjemkomst arbejdede han endnu i nogle Aar, men efterhaanden mistede jeg Kontakten med ham. Jeg opbevarer et morsomt Blad, som han sendte sine Venner, da han var blevet dekoreret med Æreslegionen. Det er en Tak for de Lykønskninger, han modtog i Anledning af den celebre Begivenhed. I Dag er det velsagtens kun et Faatal, der husker den stiliserede Rose og Nummer 71 i Rue des Saints-Pères. De Aar var et Kapitel af min egen Ungdom.

Men jeg traf andre af Bogens Folk.

Gennem mit Arbejde kom jeg i Forbindelse med Bogbinderen René Kieffer og Bogtrykkeren Léon Pichon og erhvervede efterhaanden en stor Del af deres bedste Ting. Man kan delvis karakterisere disse to Mænd som Modpoler i fransk Boghaandværk, men efter Krigen tog den smukke Bog

Tegning af Henri Matisse til Tidsskriftet „Aujourd'hui“.

et vældigt Opsving, unge Forlag dukkede frem, aldrig har Verden set saa mange artistiske Værker. Kieffer stræbte efter at give Bogen et nyt Ydre, hvorimod Léon Pichon var solidt forankret i det klassiske Haandværks Traditioner. For Bogkulturen i Frankrig er ikke alene Modernisme, den er ogsaa Smag, Elegance, Vid. Det kunstneriske Opbud er saa rigt, at ethvert af disse Krav indtil Overflod kan tilfredsstilles.

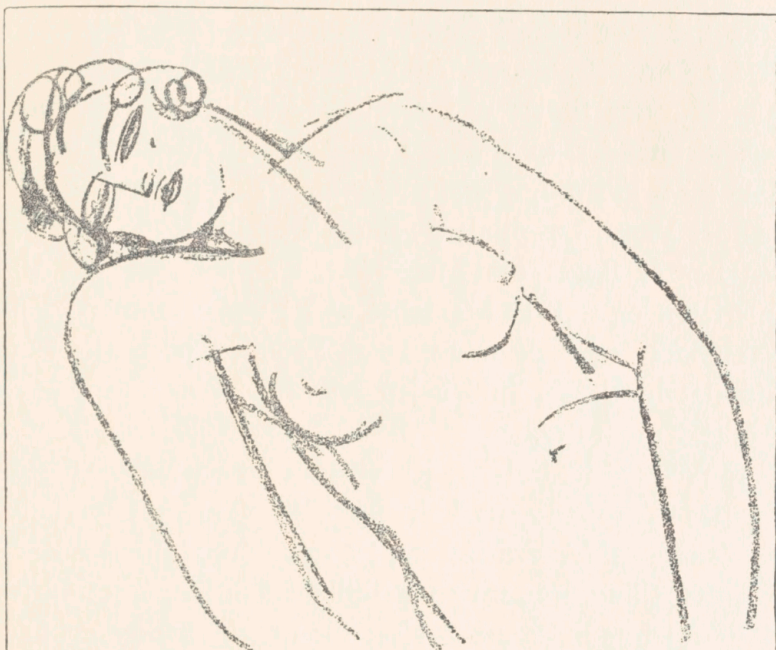
Jeg har ikke samlet Bøger efter ensidige Principper, jeg kan glæde mig ligeligt over en harmonisk Bogside af Carlègle, Daragnès eller Bernard Naudin, samtidig med at jeg er i Stand til at beundre Segonzacs Akvareller til *L'Éducation sentimentale*, Chas Labordes Raderinger og Lucien Bouchers barokke Tegninger til *Glochemerle*."

Dagen ebber ud, Træerne i Haven forsvinder i en Vinter-eftermiddags Taage. Læselampen i Biblioteket bliver tændt. Paa Skrivebordets Mahogniplade ligger en Cirkel af Lys, mens Bøgerne, der dækker det høje Rums Vægge fra Gulv til Loft, fortøner sig i et brunligt Halvmørke. Nogle gyldne Rygstempler lyner som Kolibrier, der har sat sig til Ro mellem Løvet.

„Jeg har ikke foretrukket de raffinerede Luksusbøger, den Slags Rariteter man gemmer i Pengeskab og Box, jeg har først og fremmest samlet paa levende Bøger, Værker jeg holdt af og havde Brug for i mit Arbejde. Min Samling om Kunsthaandværk er ret omfattende, Kunsthistorie har jeg ligeledes en Del af — men jeg vil nu overlade Dem til Bøgerne, min Herre. Naar De staar paa det øverste Trin af denne Trappestige, kan De naa Hylderne under Loftet. Og hvis De vil se mere, har jeg et Værelse ovenpaa, hvor der ogsaa er Bøger.“ Den anonyme Bogelsker smiler bag sin Halvmaske: „Nu maa jeg desværre gaa. Paa Gensyn.“

Jeg er alene med disse Tusinder af Bind.

De afspejler deres Ejers mange forskelligartede Interesser. Faglitteraturen er fyldigst repræsenteret. Adskillige Hylder er optaget af udsøgte Specialværker paa Hovedsprogene om Glas, Porcelæn og Keramik. *La Céramique dans l'Art Musulman* staar der paa Ryggen af en Mappe, hvor hver eneste af

PHILIS, ne songez plus à faire la retraite!
Trop docile au conseil de la chambre secrète,
Alors que par la bouche froide des miroirs
Tout vous suggère d'abdiquer aux mains du soir,

7

Roger Allard: Les feux de la Saint-Jean. Tegning af Luc-Albert Moreau.

Plancherne er fuldendt reproducet. Det er en af disse sjældne Publikationer i 200 Eksemplarer, som de store Kulturlande sender paa Verdensmarkedet, et Compositum af

faglig Viden og teknisk Snilde præsenteret med en sand Foragt for Omkostningerne. Alle Grene og Afskygninger af *de smaa Kunster* findes paa Reolerne. *Les Ivoires Gothiques Français* hedder to statelige Bind af Raymond Koechlin; *Miniatures des plus anciens Manuscrits Grecs* er Titlen paa et andet Værk, Originalerne findes i Bibliothèque Nationale, men her er Bøger om Mosaikker, Tæpper, Møbler, Vasemalerier... og som et Memento, der baade rummer Menneskets Glæde over de nære Tings Skønhed og dets Længsel mod det hinsidige, finder jeg en af Ejerens Passioner, de franske Katedraler.

Frankrigs Katedraler... jeg vil standse et Øjeblik og sætte mig paa Trappestigens knirkende Trin, mens jeg blader i en *Monographie*. Fra det svære Foliobinds Sider rejser sig en Luftspejling, let som en Kniplingsmantille, arret og hærget af Aarhundrederne, Beviset for at Mennesker evner det utrolige, naar de taarner deres Drømme op i det Blaa.

I store Kassetter ligger typografiske Mærkværdigheder og Plaquetter. Et Par Reoler tynges af Værker om Bogkunst, her undgaar man ikke at bemærke E. de Crauzats *La Reliure Française de 1900—1925* udgivet af René Kieffer. En kræsen Samling af international Exlibris-Litteratur befinder sig i Nærheden.

Kunstbøgerne er uoverskuelige.

Franske Serier om moderne Maleri og Skulptur staar paa Geled, lige fra de smaa beskedne der flyder i unge Kunstners Atelierer til de udførlige Standardværker med Farvesider. Paa en af Hylderne finder jeg en Række store Lærredsmapper *Dessins de Maitres Français* fra Helleu et Sergent. Dansk Kunstlitteratur, svensk, norsk, tysk, engelsk. Et stort

*Blaise Cendrars: La Guerre au Luxembourg.
Tegning af Moise Kisling.*

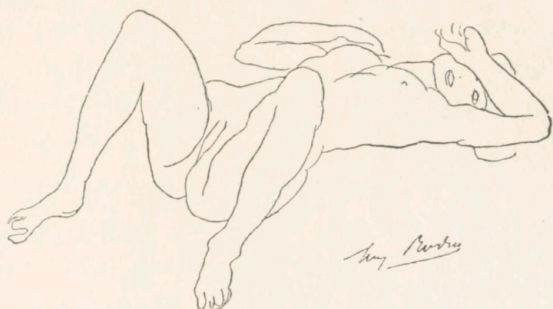

Élégies amoureuses d'Ovide.
Tegning af Auguste Rodin.

Omraade er alle de danske illustrerede Bøger. Endvidere Skønlitteratur, Haandbøger, Tidsskrifter... et Arsenal af Billedstof, Kunstvidenskab og Hobbies samlet gennem et langt Liv. Det er en Have saa veldyrket, at man undres over, hvorledes dens Ejer har kunnet afse Tid til at pleje den.

Paa mine Ekspeditioner op og ned ad Trappestigen har jeg plukket nogle Frugter, hvis Aroma antagelig er mindre

C'est par cette raison que ce Garde severe,
 Argus sentit les coups d'une auguste colere,
 Et celle dont Junon lui confioit les pas
 Triompha dans les Cieux de son juste trépas.
 Mais sans tirer de loin des veritez certaines
 Je connois un esclave, & j'ai vû dans les chaînes
 Pour avoir à son Maître apris sans differer
 Des crimes qu'un Epoux veut toûjours ignorer.
 Il meritoit encor des peines plus cruelles ;
 Il nuisoit à tous deux par ses raports fidelles,
 Et vouloit déchirer par son discours flâteur
 L'une à son infamie, & l'autre à sa douleur.
 Croi-moi, toûjours un homme est affligé dans
 l'ame,
 Lors qu'on lui va parler des crimes de sa femme.
 Et comme un nœud si doux aime à se conserver,
 Il en cherche souvent plus qu'il n'en veut trouver.
 S'il n'aime pas sa femme, il vit sans défiance,

64

*Élégies amoureuses d'Ovide.**Tegning af Auguste Rodin.*

kendt. Roger Allards *Les feux de la Saint-Jean*, (Camille Bloch, 1920) er forsynet med 5 Illustrationer af den sympatiske Luc-Albert Moreau. Tegningerne er trykt med en smuk brun Farve, der nærmer sig Palettens Guldokker. *La Guerre au Luxembourg* af Blaise Cendrars, (Dan. Niestlé, 1916) har Moise Kisling illustreret. Den unge Polak, der i Begyn-

delsen af Tyverne med et Stjerneskuds Fart gled over det parisiske Kunstlivs Himmel, har set Luxembourgghaven med den Fremmedes Øjne. Tegningerne er prikket ned med en naiv og pudsig Charme.

Af ganske privat Karakter er et fornemt Bogarbejde *Élégies amoureuses d'Ovide*, Oplaget er kun 250 Eksemplarer, hvoraf de 50 første er trykt paa Papier spécial pur chanvre fra Maillols Papirmølle i Montval. Elegierne er ledsaget af 31 erotiske Kompositioner tegnet af Auguste Rodin og skaa-ret i Træ af J. L. Perrichon. Rodin-Musæets Konservator Georges Grappe har udvalgt Billederne, skrevet Forordet og dediceret Eksemplar Nummer 31 til Bibliotekets Ejer. Bogtrykkeren Philippe Gonin har befordret det eksklusive Værk i Pressen til Glæde for sine Venner, og naar det sluttelig anføres, at en Abbed ved Navn Bazzin har oversat den Ovidske Amour til franske Vers, er den omstændelige Kolofon til Ende.

Tegningerne er særdeles livlige og amoralske, Pennen er ført over Papiret i store, rytmiske Kast, en Kunstners dristige Leg med det nøgne Menneskelegemes Arabesker. Billeder og Sats arbejder saa ubesværet sammen, at man fornemmer den bibliofile Salighedstilstand ved at sidde med Værket i Haanden.

I Biblioteket paa første Sal stod Guillaume Apollinaires *Le Bestiaire ou Cortège d'Orphée*, den lille Replik fra 1919, (Éditions de la Sirène) men Raoul Dufys Træsnit af Geden fra Thibet, Slangen, Løven, Elefanten og Paafuglen er gjort med en saa glitrende, dekorativ Fantasi, at man ikke savner den sjældne Udgaves Kostbarhed. Træspaanerne har sprudlet fra Knivene, man kan se det paa Snittets furioso.

LE LION.

Guillaume Apollinaire: *Le Bestiaire*.
Træsnit af Raoul Dufy.

En af Dignimonts sidste Bøger har ogsaa fundet Vej til Biblioteket. Det er *La Muse Gaillarde* af Raoul Ponchon, (Éditions Rieder, 1939). Illustrationerne viser ikke nye Sider af den udprægede Parisertegners Talent. Med stor Virtuositet gennemspiller han sit gamle Repertoire, de smaa letsindige Damers Verden, Storbyen i Neonlys, Bar'en og Yderkvarterernes folkelige Forlystelser, et Stykke Paris Dignimont

*Raoul Ponchon: La Muse Gaillarde.
Træsnit af André Dignimont.*

kender indtil de mindste Detaljer. Vi har set Motiverne mange Gange, Tidsrummet mellem de to Krige er allerede ved at blive Historie.

Den franske illustrerede Bog havde Medbør i Tyverne, i dette Tiaar kulminerede de artistiske Bestræbelser, men allerede i Trediverne sagtnede Produktionen; efter den voldsomme Opblussen fulgte en Mathedsperiode. Selv stærkt fejrede Tegnere, der i Aarene efter Verdenskrigen havde været overbebyrdede med Arbejde, maatte slaas for Udkommet. De prominente Maler-Illustratorer har næppe mærket denne

Déroute, i Mellemtiden var deres Oliebilleder steget til anselige Priser, men Bogens professionelle Tegnere sled Magasinernes Trapper og forsøgte paa andre Maader at gøre deres Evner frugtbringende.

Den illustrerede Bogs Skæbne i de sidste Aars Frankrig ved vi kun lidt om. Venter en ny Generation af entusiastiske Typografer og Billedkunstnere paa at føre Traditionen videre, eller vil Førerskabet blive overtaget af andre Nationer? Bogens Veje er uransagelige.

Resultaterne af den lykkelige Periode i Tyverne vil blive staaende. Vi skylder det franske Initiativ, Talentet og Vove-modet en hædrende Krans.

Og hvordan bliver den nye Epoke i Bogens Historie?

LEO ESTVAD

Bernard Naudin.